

Latgali stiprina arī mazās un vidējās saimniecības

Egita Terēze Jonāne

Zemkopības ministrija vēl apkopo 2023. gadā veiktās Latvijas lauku saimniecību apsekošanas datus, tomēr analīze par posmu no 2010. līdz 2020. gadam (šobrīd tie ir jaunākie dati) liecina, ka Latgalē, tāpat kā pārējā Latvijā, mazo un vidējo saimniecību skaits samazinās. Proti, desmit gados samazinājums bija par 23,7 %. Tomēr var novērot arī to, ka dažās nozarēs šo saimniecību paliek vairāk. “Vietējā Latgales Avīze” sadarbībā ar Zemkopības ministrijas, Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centra un Centrālās statistikas pārvaldes ekspertiem pētīja mazo un vidējo saimniecību saimniekošanas jomas Latgalē, uzsvēra arī atbalsta programmas šīm saimniecībām. Galvenā atziņa – arī mazās un vidējās saimniecības stiprina Latgales ekonomiku, tās ir arī vietējās kopienas balsts.

Lauksaimnieki izvēlas arī augkopību un dārzenkopību

Salīdzinot saimniecību īpatsvaru Latgalē un pārējā Latvijā, redzams, ka Latgalē ir nedaudz mazāks lielo saimniecību (ar 100 un vairāk hektāriem) īpatsvars – tās veido 4 % no Latgales kopējā saimniecību skaita, kamēr pārējā Latvijā šis īpatsvars ir 5 %. Latgalē izteikti lielāks saimniecību īpatsvars ir saimniecību grupā no 5 līdz 50 ha – tās veido 48 % no Latgales kopējā saimniecību skaita, kamēr pārējā Latvijā šis īpatsvars ir 43 %.

Interesanti, ka palielinās gan mazo, gan vidējo saimniecību skaits laukkopībā, dārzenkopībā, tāpat pamazām šo saimniecību lauksaimnieki pievēršas ilggadīgo kultūru audzēšanai, jauktajai augkopībai, ganāmo mājlopu audzēšanai. Vienlaikus sarūk mazo un vidējo saimniecību skaits piena lopkopībā un jauktajā lopkopībā.

Kā iepriekš teikts Zemkopības ministrijas un Centrālās statistikas pārvaldes sniegtajā informācijā, mazo un vidējo saimniecību ar katru gadu paliek mazāk. Iemeslu ir daudz. Pētījumā «Mazo un vidējo saimniecību attīstības iespējas un ieteicamie risinājumi Lauksaimniecības atbalsta programmas kontekstā» teikts, ka tām ir nēcīgi pašu finansiālie resursi, to ieiešanu tirgū kavē esošais iepirkuma cenu līmenis un ierobežotās realizācijas iespējas. Turklāt mazās un vidējās saimniecības ir attīstījušās daudz lēnāk, un tas ir cieši saistīts ar ievērojami zemāku aktivitāti ieguldījumu atbalsta izmantošanā, ko galvenokārt ir ietekmējis līdzfinansējuma trūkums, kā arī daļēji ideju un uzņēmības trūkums.

Mazo un vidējo saimniecību attīstības virzieni

Tajā pašā pētījumā norādīti arī mazo un vidējo saimniecību attīstības virzieni. Tie ir: 1) intensīvāka zemes izmantošana; 2) papildu vērtības pievienošana savai produkcijai; 3) ražošanas efektivitātes celšana (jaunas tehnoloģijas u. tml.); 4) pakalpojumi sabiedrībai un videi (vides un ainavas saglabāšana, vietējās kopienas uzturēšana u. tml.), kas tiek materiāli novērtēti.

Pētījuma autori uzsver, ka «mazajām saimniecībām daudz piemērotāki ir pasākumi, kuros netiek prasīts līdzfinansējums (vai arī tas ir ļoti neliels), un šādus pasākumus tās aktīvi izmanto un sasniedz rezultātus.» Vēl citur teikts: «Orientējoši 25 % no ļoti mazajām un 40–50 % no mazajām saimniecībām pie labvēlīgiem nosacījumiem (pieejams atbalsts, t. sk. informatīvais) ir orientētas uz attīstību (ražošanas paplašināšana, jaunu nozaru attīstība, investīcijas u. tml.). Taču arī pārējām saimniecībām ir nozīmīga loma, jo tās sniedz sabiedrisko labumu videi un teritorijai, kur tās atrodas.»

Eiropa atbalsta mazos un vidējos lauksaimniekus

Eiropas Savienības dalībvalstis ir vienojušās par lielāku atbalstu mazajām un vidējām saimniecībām līdz 2027. gadam, apzinoties, ka šie lauksaimnieki veicina lauku apgabalu ekonomisko attīstību. Dokumentā «Ieskats Eiropas Savienības politikā. Lauksaimniecība», ko var izlasīt Eiropas Savienības publikāciju birojā internetā, teikts: «Mūsdienu lauksaimniekiem ir divi uzdevumi – ražot pārtiku un rūpēties par lauku vidi. Pildot otro uzdevumu, viņi rada sabiedrisko labumu. Visa sabiedrība – tagad un nākotnē – gūst labumu no lauku vides, kas ir rūpīgi apsaimniekota un kopta. Ir tikai taisnīgi, ka ar Kopējās lauksaimniecības politikas starpniecību lauksaimnieki saņem atlīdzību par to, ka sniedz mums šo vērtīgo sabiedrisko labumu.»

No 2023. gada tiešo maksājumu ietvaros katru gadu 11 % no kopējā tiešo maksājuma finansējuma ir paredzēti ilgtspēju sekmējošajam pārdalošajam ienākumu papildatbalstam un maksājumam mazajiem lauksaimniekiem ar mērķi taisnīgāk un efektīvāk pārdalīt ienākumu atbalstu mazām un vidējām saimniecībām.

Ilgtspēju sekmējošais pārdalošais ienākumu papildatbalsts tiek maksāts par saimniecības 3,01–100 ha, bet maksājums mazajiem lauksaimniekiem, sākot no 1 ha, paredz atbalstu 500 eiro saimniecībai ik gadu. Šim mērķim periodā no 2023.–2027. gadam tiks novirzīti vairāk nekā 191 milj. eiro.

Interesanti, ka maksājumam mazajiem lauksaimniekiem 2024. gadā pieteicās vairāk nekā 16 tūkst. lauksaimnieku jeb 32 % no kopējiem tiešo maksājumu pretendentiem, tas ir, no 51 tūkst. saimniecību.

Ikgadējais atbalsts mazajiem/ vidējiem lauksaimniekiem (milj. eiro)

	2023	2024	2025	2026	2027
Maksājums mazajiem lauksaimniekiem	7,75	7,69	7,58	7,50	7,18
Ilgtspēju sekmējošais pārdalošais ienākumu papildatbalsts	29,5	29,9	30,3	30,8	33,1

No 2023. gada ieviešot pārdalošo ienākumu papildatbalstu un turpinot īstenot maksājumu mazajiem lauksaimniekiem, paredzēts nodrošināt līdzsvarotu un proporcionālu atbalsta sadalījumu starp dažāda lieluma saimniecībām, mērķējot lielāku ienākumu atbalstu par labu mazajām un vidējām saimniecībām. Tādējādi nodrošinot, ka mazo un vidējo saimniecību vidējais tiešo maksājumu atbalsta līmenis pārsniegs valsts vidējo tiešo maksājumu līmeni, skaidro Zemkopības ministrijas eksperti.

Tāpat mazie un vidējie lauksaimnieki plānošanas periodā 2023.–2027. gadam varēs pretendēt arī uz lauku attīstības atbalsta finansējumu:

- vienkāršotu investīciju atbalstu līdz 30 000 eiro mazo saimniecību attīstībai, kurus piešķir par saimniecības attīstības jeb darbīdarbības plāna īstenošanu tādās saimniecībās, kuru gada kopējais neto apgrozījums nepārsniedz 15 000 eiro. Atbalstāmi dažādu veidu ieguldījumi (būvniecība, tehnikas, tostarp lietotas, un iekārtu iegāde), kas nepieciešami mazo lauku saimniecību attīstībai. Atbalsta intensitāte – līdz 85 %. Kopējais finansējums (2023–2027) – 20 milj. eiro;
- investīcijām konkurētspējas uzlabošanai mazām un vidējām saimniecībām, kuru gada kopējais neto apgrozījums ir 15 000–350 000 eiro. Atbalstāmi dažādu veidu ieguldījumi (būvniecība, tehnikas, tostarp lietotas, un iekārtu iegāde), kas nepieciešami mazo un vidējo lauku saimniecību attīstībai. Atbalsta intensitāte ir līdz 50 %, preventīviem ieguldījumiem (žogi) aītkopības saimniecībām – līdz 80 %. Kopējais finansējums (2023–2027) – 81,9 milj. eiro;
- atbalsts gados jauniem lauksaimniekiem saimnieciskās darbības uzsākšanai 40 000 eiro apmērā. Kopējais finansējums periodā (2023–2027) – 37,3 milj. eiro;
- atbalstu aizdevumu veidā ar kapitāla atlaides elementu (daļēju pamatsummas atmaksu) dažādiem ieguldījumiem (t. sk. dzīvnieku iegādei, zemes iegādei 10 % apjomā no projekta un citiem ieguldījumiem) lauku saimniecībās ar apgrozījumu līdz 250 000 eiro gadā. Kopējais finansējums periodā (2023–2027) – 31 milj. eiro.

Vienlaikus mazās un vidējās saimniecības var pieteikties arī citiem atbalsta pasākumiem, kas tiek finansēti no Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai, kā agrovīdes maksājumi jeb maksājumi par brīvprātīgu paaugstinātu prasību ievērošanu, apsaimniekojot lauksaimniecībā izmantojamo zemi vai turot lauksaimniecības dzīvniekus, tostarp bioloģisko lauksaimniecību, dažādiem apmācību un konsultāciju pasākumiem, izmantojot LEADER jeb sabiedrības virzītu vietējās attīstības atbalstu, attīstīt lauksaimniecības produktu pārstrādi vai īstenot citas nelauksaimnieciskās darbības aktivitātes lauku teritorijā, kā arī sadarbībā ar citiem lauksaimniekiem veikt kopīgus ieguldījumus produkcijas uzglabāšanas un loģistikas infrastruktūrā, lai palielinātu savas saražotās produkcijas noietu.

Zemkopības ministrijas eksperti uzsvēra arī, ka: «Saskaņā ar ES valsts atbalsta regulu lauksaimniecībā dalībvalstis atbalstu pamatā drīkst piešķirt tikai mazajiem un vidējiem uzņēmumiem. Tāpēc arī Latvijas valdība lielāko daļu valsts atbalsta piešķir tieši mazajām un vidējām saimniecībām. Atbalsts paredzēts gan augkopības, gan lopkopības saimniecību konkurētspējas stiprināšanai.»

EKSPERTA VIEDOKLIS

Aija Bitinas, SIA «Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs» Preiļu konsultāciju biroja vadītāja:

«Pēdējos gados mazās piena lopkopības saimniecības vides prasību izpildes dēļ bija spiestas samazināt savus ganāmpulkus līdz 10 dzīvnieku vienībām, kas tiek saņemtas jau pie 14 slaucamo govju daudzuma ganāmpulkā. Līdz ar to zemnieki izvairās no lieliem ieguldījumiem atbilstošo kūtsmēslu krātuvju būvniecībā, tādējādi ir spiesti faktiski samazināt savus ražošanas apjomus. Nenoliedzams fakts ir tas, ka saimniecību īpašnieki dodas pensijā, nav kas pārņem saimniecību, jo bērni dzīvo un strādā citur, un tā tās beidz pastāvēt.

Daļa ir izvēlējusies pāriet uz gaļas lopu audzēšanu, kur šādu prasību ierobežojums nepastāv, jo lopi visu cauru gadu atrodas ganību aplokos.

Slaucamo govju skaits samazinās gan Preiļi, gan Līvānu novadā, un samazinājums gada ietvaros ir tuvu 1000 govīm gadā, tāpēc saražotā piena apjoms, ko nodrošina mazās saimniecības, samazinās.

Samazinot dzīvnieku vienību skaitu, saimnieki ekonomisku apsvērumu dēļ izvēlas pāriet uz bioloģisko saimniekošanu, protams, ir sastopamas saimniecības, kas rīkojas pretēji un no bioloģiskās ražošanas aiziet uz konvencionālo ražošanu.

Dīvus gadus bija izteikti zems nokrišņu daudzums, kas ietekmēja ražības, bet šis pārlieku slapjais gads arī neko labu nesola. Graudaudzētāji, kuri nespēja nosegt apgrozāmos līdzekļus ar pagājušā gada ražu, ļoti cerēja uz šo gadu, bet izskatās, ka tuvojas skarbs rudens visās lauksaimniecības nozarēs.»

Aijas Bitinas arhīva foto un Egitas Terēzes Jonānes kolāža

«Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem». «Latgali stiprina arī mazās un vidējās saimniecības» saturu atbild SIA «Vietējā».

MAF
Mediju atbalsta fonds